

opus esse extraordinarium et supernaturale, quod pergit narrare. Nam quamvis aliquando contingat factum subtile in utero matris, immodica gaudii affectione correpte, quod quidam dicunt, hanc tamen exsultationem, novum quid fuisse atque inusitatum, dat intelligendum evangelista, quia infans prius fuit commotus quam mater; prior enim infans motus, commovit deinde matrem. « Videmus, » inquit Augustinus epistolâ 57 ad Dardanum, « exsultationem non solum parvulorum, sed etiam pecorum, etc., sed hæc planè inusitata et nova exstitit, quia in utero, et ad ejus adventum quæ hominum Salvatorem fuerat paritura. Ideo mira, ideò in magnis signis deputanda. »

UT AUDIVIT, simul atque audivit, priusquam intellectus perciperet.

SALUTATIONEM. Syrus, *pacem*, quod est, salutem. Significatur salutatio Mariæ fuisse causa certa et indubitata exsultationis.

MARIE. Ille effert et declinat evangelista nomen Mariæ more Græco, quod aliàs effert ut Syriacum, *Mariam* primo casu.

EXSULTAVIT, subsiliit, PRÆ GAUDIO scilicet, quod addit infra, v. 44, INFANS IN UTERO EJUS latens. Mariæ salutatio, mox ut insonuit auribus matris, affectu filium utero clausum, ejusque cor ita penetravit, ut gaudio afferret adeò vehementi, ut exundans in corpusculum fecerit illud subsilire. Sed unde ea efficacitas salutatio Mariæ? à Deo quo plena, et à Verbo quo facta erat, ut loquitur Ambrosius. Verbum Dei quod in ipsâ erat factum caro, Christus Deus filius Mariæ secundum naturam humanam, usus voce matris sue tanquam instrumento, potentiam suam exerxit, ita ut senserit Joannes nondum natus, Domini sui recens concepti præsentiam ac divinam virtutem. « Vox Virginis, inquit Theophylactus, vox et erat incarnati in illâ Dei. Similiter Euthymius: « Christus locutus est per os matris suæ; Joannes autem audivit per aures suæ matris, et agnovit supernaturaliter Domino suo, exsultatione illum prædicavit. Atque ante hos Origenes: Statim ut Mariæ locuta est verbum, quod Filius Dei in ventre matris suggererat, exsultavit infans in gaudio. » Sed quid exsultatione istâ significatur? solusne salus aut motus, qualis posset esse agnorum aut pecorum lascivientium? minime: planè enim id significatur, quod supra v. 15, angelus prædixerat Zachariæ, repletum esse Spiritu sancto adhuc in utero matris. Ad salutationem Mariæ Deo gravidæ, Joannes in utero Elisabeth mundatus est à peccato quocum conceptus fuerat, et fidei spei charitatisque habitus cum munere prophetiæ, in justificatum pusionis animum infusi,

solum sanctificante infansem, sed et illuminante, et præcursorem prophetam constituite, ut Origen., Theophyl., Euthym. Quam tamen illuminationem transeuntem fuisse, non permanentem, sicut prophetiæ illustrationes esse solent, verisimilius est: etsi non desint etiam antiqui, qui contrarium sentiant: ET REPLETUS EST SPIRITU SANCTO ELISABETH, scilicet ex

quod supra diximus; eruperunt in sensibilem exsultationis actum. Nam et auctus est usu rationis ac voluntatis, ita ut cognoverit præsentiam Domini, Verbi, inquam, caro facti, simul et sui per eum justificationem ac sanctificationem; ob quæ beneficia tanto est perfusus gaudio, quantum redundaverit in corpus, et salu declaraverit quod voce nondum poterat. Hæc omnia privilegia Joanni concessa, ut supra, v. 15, repletionem Spiritus sancti, ita hic significatur gestu exsultationis, quæ est plerumque doctorum Ecclesie sententia. D. Ambrosius: « Hæc erat, inquit, intelligendi sensum, qui exsultandi habebat affectum. Origenes: Sancta erat anima beati Joannis, et adhuc in matris utero clausa, venturaque in mundum, quasi per experientie sensum sciebat quæ Israel ignorabat. Unde exsilivit, et non simpliciter exsilivit, sed in gaudio; senserat enim venisse Dominum suum, ut sanctificaret servum suum, antequam de matris utero procederet; et paulo ante: « Tunc primum præcursorem suum Prophetam fecit Jesus. Similiter Euthymius: Infans qui in utero ferebatur Virginis, prophetica statim gratiâ donavit infantem qui in utero gestabatur sterilis. Postremò Theophylactus: Præcursorem in utero gratiâ prosectus est, et Prophetam fecit; » nimirum quia dedit ei, Salvatorem promissum, ignotum adhuc et occultum, agnoscere, ejusque præsentiam motu exsultationis matri suæ, et per illam aliis, declarare. *Quis unquam audivit tripudium natiuitatis antiquius,* exclamat Græcus Auctor in Catenam adductus. Ergo non minus infans uteris clausi, quam matris proprie, se mutuo cognoverunt et salutârunt. Cæterùm quamdiu perseveraverit hic usus rationis in Joanne infante, an quamdiu opus foret ad præsentem prophetiam, ad declarandam inquam matri præsentiam Domini, an verò continuus ipsi manserit, nec unquam fuerit ablati, incertum est, aliis aliud opinantibus.

ET CONTINUO DEINDE REPLETA EST. Alter effectus ad salutationem Mariæ consecutus; alterum beneficium à Christo per vocem matris suæ saltantis collatum. Precata est illa salutem Elisabeth gravidæ, mox salus venit super Elisabeth simul et filium quem utero gerebat, uterque repletus est Spiritu sancto, prius tamen filius. « Vocem prior Elisabeth audivit, sed Joannes prior gratiam sensit, ait Ambrosius. Exsultavit infans, repleta est mater. Non prius mater repleta quam filius; sed cum filius esset repletus à Spiritu sancto, replevit et matrem. » Similia habent Theophylactus et Titus Græci. Titi verba sunt: « Repletus Spiritu sancto exsultavit, gratiæque quam acceperat, matrem participem fecit. » Quod intellige, propter filium, occasione filii, repletus fuisse

filii sui exultatione. Nam quamvis Christus locutus sit per os matris suæ, et quamvis per aures suæ matris audiverit, non tamen prius Elisabeth impleta est Spiritu sancto, quam filius; sed, ut Ambr., cum filius esset repletus, replevit et matrem, et utraque mater prophetat spiritu parvulorum.

matrem, quemadmodum Origenes scribit: Non est « dubium, quin quæ tunc repleta est Spiritu sancto, propter filium sit repleta. Neque enim mater primum Spiritum sanctum meruit; sed cum Joannes adhuc clausus in utero, sanctum Spiritum receperit, tunc et illa, post sanctificationem filii, repleta est Spiritu sancto. » Igitur ordine quodam distributus hic intelligitur Spiritus sanctus; quo filius matri prælatus est, tanquam dignior, et cum quo plus esset Christo rei, ad gerendum negotium salutis humanæ, quippe qui ad officium præcursoris esset electus, matre solum serviente ad hoc, ut esset ejus mater. Posterior ergo mater repleta est Spiritu sancto, sed non omni modo quo filius. Non enim ut filius, mundata nunc est à peccato mater et justificata, quæ jamdiu justa ante Deum fuerat, quod legitur supra v. 6; quamquam potuit justitiæ sanctitatisque augmentum nunc accipere; sed donata est spiritu prophetiæ præsentim repleta est Spiritu sancto ad Prophetandum, quomodo Spiritum sanctum antea non habuerat; spiritu prophetico præter morem repente imbuta est. Neque enim Spiritus donis prius vacua fuerat; sed tunc longe uberior vis spiritus et insolita in eâ apparuit, tunc plenè à Spiritu sancto instructa ac mota est, ad intelligendam simul et explicandam rationem exsultantis infantis, ad cognoscendum et celebrandum mysterium incarnati Verbi, exclamando ac dicendo ea quæ sequuntur. Nam, quod supra, v. 15, annotavimus, dicuntur huic evangelistæ, et antiquissimum repleti Spiritu sancto, qui ita accipiunt gratiam Spiritus sancti, ut ea foras erumpat, aganturque ipsi ad opus externum. Ergo postquam filius, arcano Spiritus sancti motu, prophetasset Christum exsultando, tunc et mater exclamando. Et clarè omnino docent sequentiâ, qui prophetidem mater hic egerit, manifestando præterita occulta, quæ angelus Mariæ annuntiaverat, declarando arcana præsentia, Deum Virginis utero contineri, predicando denique futura quæ Dominus promiserat. Annotavit hoc D. Gregorius, hom. 1, in Ezechielem et ex eo alii.

VERS. 42. — ET QUO SPIRITU ACTA EXCLAMAVIT, non valens se continere quin erumperet in clamorem, et quidem *magnum* seu altum, præ fervore Spiritus; decoro tamen servato. Magna, admiranda, et insperata cum essent, quæ ipsi revelabant, impellebatur Spiritus vehementiâ ad ea manifestanda, tam filii suo utero latentis quam suo nomine.

BENEDICTA TU. Salutât vicissim ipsa Mariam his verbis: nec tamen precatur ipsi salutem sed asserit et congratulatur; benedictione enim, non famam et laudem intelligit, sed affluentiam divinatorum beneficiorum verorumque bonorum, à Deo obtentam, quomodo supra, v. 28, hoc exposuimus; quæ

VERS. 42. — ET EXCLAMAVIT VOCE MAGNA, præ Spiritus divini fervore non se continere valens, ET DIXIT: BENEDICTA TU INTER MULIERES, seu, in mulieribus: nam Græca, eadem omnino verba sunt quæ versu 28; ut hinc liquet eam ex Spiritu sancto esse locutam; nam, ut Ambros., vocit sermonem suum Spiritus sanctus, nec unquam obliviscitur; et prophetia non so-

Abrahæ promissam fuisse, Genes. 12, v. 3, docet Apostolus, Galat. 5, v. 8.

INTER SUPER OMNES MULIERES. Eisdem verbis salutât Elisabeth Mariam, quibus supra v. 28, Angelus, tanquam conscia colloqui ab angelo cum Mariâ habuit; ut verè erat, Spiritu sancto revelante et confirmante angelicum sermonem per os hujus; quod ex his quæ sequuntur, manifestis etiam evadit. Unde Ambrosius scribit in hunc locum: *Novit sermonem suum Spiritus sanctus, nec unquam obliviscitur; et prophetia non solum rerum completur miraculis, sed etiam proprietate verborum.* Cæterùm hoc magis benedicta Maria, Elisabeth salutante, quòd actu jam mater esset Filii Dei, quæ angelo salutante ad hoc tantum declarabatur electa.

ET. Vim habet hoc loco, non tantùm copulativam, verùm etiam causalem; datur enim intelligendum quare Maria pronuntietur benedicta vis omnibus mulieribus, quia benedictus fructus ventris ejus, quod notat Theophylactus. Non tamen verendum est, quid benedictus, quomodo veritè Beza; servat enim vim copulandi, et his verbis salutât Elisabeth filium latentem in utero Mariæ, quemadmodum prioribus ipsis Mariam.

BENEDICTUS. Maria salutatur benedicta inter mulieres; Christus autem simpliciter benedictus, sine restrictione, super omne scilicet benedictum, sive quæ Deus, sive quæ homo. Quæ Deus, naturâ benedictus est, quippe in se optimus et perfectissimus, omnique beneficii ac boni fontis atque origo. Quæ homo, tantis à Deo cumulatus est beneficiis, quantus alius nullus: humana enim natura divine unita est, quod summum est omnium beneficiorum; et ex divina naturâ, ut ex fonte inexhausto, in humanam omnis generis dona fluxerunt; redditaque est gratiæ ac veritatis plena, Joan. 1, v. 14, ita abundanter, ut de plenitudine ejus omnes accipiant, Joan. 1, v. 16; et in ipsâ benedicantur omnes gentes terræ, Genes. 22, v. 18, etiam Maria ipsa, ejus mater: benedictio enim Mariæ à filio est (quod dicere cœperamus) ut aliorum hominum omnium; quamvis non habeat illa, præter filium, alium magis se benedictum; cui enim magis matre benedicti filius?

FRUCTUS VENTRIS TUI. Est hæc periphrasis filii, non infrequens sacris litteris; sed illo fortassis hoc loco signanter usurpata, quòd filius ventre suo utero adhuc contineretur; quam ad rem observandum, quòd Elisabeth à Spiritu sancto admonita, agnovit Mariam esse prægnantem, quod nullo signo naturali novisse poterat, ut quæ à paucis demùm diebus conceperat. Datur autem intelligendum hæc periphrasi contra veteres hereticos, Christum verè filium esse Mariæ, ejusdemque cum Mariâ naturæ, quippe natu-

rum rerum completur miraculis, sed etiam proprietate (id est, identitate) verborum. ET BENEDICTUS, id est, omni divinatorum beneficiorum affluentia repletus secundum humanam naturam, quia ipso fonte omnis benedictionis verbo Dei hypostatice plenus, FRUCTUS VENTRIS TUI, id est, verus filius tuus: quis enim fructus uteri sui ventris qui non ex utero germinavit? qui non

ralibus ventris Mariae officiis productum. Porrò annotat non matè Titus in hac verba: « Ad promissionem e Davidi factam alludens, Christum Dominum ventris e fructum appellat; scriptum exstabat enim: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam; » quasi diceret Elisabeth: Hanc prophetiam jam coeptam impleri, juxta id quod angelus promiserat, supra v. 32: *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus.* Denique animadvertendum hoc loco quod omnis fructus ventris muliebris sit maledictus: solus Christus benedictus, qui conceptus est non solum sine peccato, verum eo etiam modo, quo peccatum contrahi non poterat, nimirum ex virgine, operà Spiritus sancti.

VERS. 43. — UTRUM HOC MIHI, scilicet contingit? « Non ignorans dicit, ait Origenes, et maxime Spiritu sancto plena, quasi nesciat quod juxta Dei voluntatem mater Domini venerit ad eam; sed isto sensu loquitur: Quid boni fecit? quae opera mea tanta sunt? » quibus meritis meis hoc accidit? q. d.: Nullis; non ego hoc merui, imò indigna hoc honore sum. Verba sunt admirantis dignationem Dei ejusque matris, et omne meritum proprium dignitatemque negantis.

MATER DOMINI MEI. Messias, interprete ipso Messia, Matth. 22, v. 44. Messiam vocat Dominum suum, prae affectionis vehementiam, et quia Deum seu Dei Filium, et quia redemptorem Israel, id est, assertiorem e servitute in libertatem. Mater Domini mei, ad proinde Domina mea, ad me ancillam suam? Collata inter se personarum inaequalitate, quamvis in se magna et magni filii mater agnoscat se hoc honore indignam; et ejusmodi verba sua postea tempore (Matth. 3, v. 14) deprompturas erat Joannes, ait Titus; ejusmodi ferè hoc loco depromit mater illius Elisabeth; q. d.: Aequum fuerat ut ego tibi ministrandi causâ occurrerem, et tu venis ad me? ad matrem servi, mater Domini? Domina ad ancillam? Verba ex summi mentis humilitate profecta, quibus non hoc sui meriti, sed muneris fatetur esse divini, quod scribit Beata ex Ambrosio. Atqui sic voluit Maria implere omnem justitiam; quomodo postea Mariae filius respondit filio Elisabeth, simili occasione, Matth. 3, v. 15. Porrò non poterat Elisabeth Mariam vocare matrem Domini, nisi docta à Spiritu sancto; tantum enim aberat ut scire posset esse matrem Domini Messiae, in utero radicem egit? inquit Tertullus, loco cit. His itaque verbis et rationem dat, cur Maria sit benedicta, et tacite alludit ad promissionem Davidi factam? Psal. 131, v. 11, et venerando quodam modo salutat Christum Dominum.

VERS. 45. — ET UTRUM HOC MIHI? Verba sunt non ignorantis aut dubitantis, sed admirantis prae mentis humilitate dignationem matris Domini. UT VENIAT MATER DOMINI MEI, id est, Dei seu verbi incarnati, de quo similiter dixit David: *Dixit Dominus Domino meo, interprete ipso Domino, Matth. 22, versu 44.* Si ipsa mater Domini, consequenter necesse est ipsum Dominum fuisse filium Mariae, atque ita contra Nestorium utramque naturam in eadem personâ conjunctam esse; quae de causâ veteres orthodoxi vocarunt B. Virginem Deiparam. Itaque propheticè spiritu plena divinitus

ut ne scire quidem posset esse matrem, quo vix occiduo conceperat. Cum autem matrem Domini vocat, declarat duo quaedam; unum, incarnationem Verbi, momento relictam, quod supra, v. 38, docuimus, neque enim embryonem aut informem totum agnoscat in ejus utero, sed ipsum Dominum; alterum, personae unitatem in duabus naturis, quasi enim dicit, eum qui genitus est mortalis homo in utero Mariae, esse simul aeternum Deum. Nam memiosis oportet, non loqui eam ex proprio sensu, sed proferre duntaxat quae Spiritus sanctus dicitur. Mariam matrem Domini seu Dei vocans, et consequenter Deum filium Mariae, ostendit, eidem personae attribui posse proprietates utriusque naturae; neque enim Maria mater Dei esse poterat, nisi secundum humanam naturam à Deo assumptam. Ad hujus appellationis imitationem, veteres orthodoxi vocarunt Virginem, Deiparam, contra Nestorianos.

VERS. 44. — ECCE ENIM. Rem miram.

UT, simul atque, significat effectus celeritatem. FACTA EST IN AURIBUS MEIS, incidit in aures meas, priusquam intellectu comprehensa affectisset cor meum.

EXSULTAVIT IN GAUDIO, subsiliit in exultatione, exsultavit in exultatione, quomodo veritè interpres Origenis; id est, prae exultatione seu gaudio. SYRUS, in gaudio magno, id est, prae gaudii magnitudine. Fuisse autem motum gaudens potius quam dolens, ex eo sensit, quod sine lesione, sine torminis, sine dolore matris acciderit, ad primum accessum vocemque cognate.

INFANS QUI EST IN UTERO MEO. Vox salutaris prius factum salutem afficit quam salutem. Profert signum seu argumentum Elisabeth, quo cognoscat matrem Domini ad se venire, quia ad vocem Mariae, vix à se mente perceptam, infantulus quem ipsa Elisabeth utero ferebat, prae gaudio subsilierit. Quod si audit et intellectu benè percepta salutatione Mariae, ipsa Elisabeth prior fuisset vehementi gaudio affecta, adscripserit utique commotionem parvuli, matris commotioni; sed quia infantulus se moverat priusquam vox audita affectisset matrem, adeoque vix in animum matris ex auribus delapsa esset, iudicat mater se sensisse supernaturale aliquid ac divinum, ex quo colligere debeat, admirabilem esse virtutem dignitatemque salutaris, cuius salutato insolite adeo ire sit causa. Non sufficit quidem haec exultatio sola, ut agnovit jam impletam, quod angelus futurum dixerat, eum qui natus erat Sanctus, futurum Filium Dei.

VERS. 44. — ECCE ENIM UT FACTA EST, id est, simul ac facta est, vox salutaris tuae in auribus meis; ita ut vix mente esset percepta, nec animum adhuc meum gaudio affectisset. EXSULTAVIT IN GAUDIO INFANS, id est, subsiliit prae exultatione seu laetitia. Significat itaque et hic vocem salutaris fuisse causam exultationis infantis, et hanc sibi fuisse signum, unde cognoverit matrem Domini. Non quod illa sola exultatio ad hoc sufficeret, quae aliâ ex causâ poterat contingere sed, ut inquit August., epist. 57, Spiritu sancto revelante cognovit quid illa exultatio significasset infantis, id est, illius venisse matrem, cuius praecursor ipse et demonstrator futurus esset.

intelligeret Elisabeth Mariam salutantem esse matrem Christi Filii Dei; potuisset enim alia latere laetitiaefatio; sed accessit revelatio Spiritus sancti, quo dicta est fuisse repleta. Spiritu sancto revelante cognovit, ait Augustinus, epistola 57, quid illa exultatio significasset infantis, id est, illius venisse matrem, cuius praecursor ipse et demonstrator esset futurus. Igitur ex revelatione Spiritus sancti simul et exultatione filii intellexit adesse matrem Domini sui, Messiamque Mariae utero contineri, quemadmodum suo utero Messias praecursorem; id enim noverat per maritum ab angelo doctum, supra v. 17; ut vel propterea parator fuerit ad credendum Messiae praesentiam, quod praecursore genito non longè abesse Dominus posset, nec incongruum esset praecursorem exultante gaudio ad praesentiam Domini sui. Quamvis autem sola Spiritus sancti revelatio sufficeret ut hoc intelligeret Elisabeth, voluit tamen Spiritus sanctus addere sensibile indicium exsultantis infantis, quo magis eam moveret ad celebrandum dominicæ incarnationis mysterium, exclamando voce magna, et praedicando quae intus intelligeret apud animum suum (solet enim fides, accedentibus exemplis subjectis sensui, ardentius se prodere, et in exteriorem confessionem erumpere) praeter alias causas exultationis supra v. 41, declaratas. Porrò non haec dixit Elisabeth, ut Mariam adduceret ad credendum se matrem esse Domini, quae Angeli dictis omnino crederet (quod versu proximo ipsa Elisabeth fatetur) et claris noverat se matrem esse Domini, quàm vel Joannes vel Elisabeth, illustrata à praesenti Domini plus quàm omnes unquam propheta. Non ergo ut doceret Mariam haec dixit, sed ut narraret quod gestum esset; quodque Mariam nosse congruebat, non tantum ad majus gaudium ac solatium, verum etiam ad hoc ut intelligeret, quid officii filio suo esset praestitum, qui cognatae utero clauderetur, praecursoris nimirum ac praecursoris, olim id facturi voce, quod intra matris viscera jam faceret gestu. Id enim vicissim Virgo, tum ex signo pusionis exsultantis, tum ex Spiritus sancti revelatione cognovit, utero cognatae contineri praecursorem, quemadmodum suo Dominum.

VERS. 45. — ET BEATA, certè felix es et beata; infallibili scilicet beatitudinis expectatione. Fides enim inchoando meritum, disponit ad praemii consummationem, ait D. Bonaventura in hunc locum scribens.

QUE CREDIDISTI. Alii codices egunt tertiam personam quae creditit, ut etiam mox ei pro tibi: cui lectioni suffragatur Syrus. Porrò fons Graecus ambiguus est ad utramque lectionem, tam quia utitur participio carente personâ, quàm quia pronomen αὐτῆ, mutato solummodo spiritu, et secundae et tertiae personae

VERS. 45. — ET BEATA QUE CREDIDISTI, quia fides inchoat beatitudinem. Tacite autem opponit illam credentem marito suo incredulo, quia cum ille negasset, haec correxit errorem, inquit Ambrosius. QUONIAM PERFICIENTUR. Cum enim credita eveniunt credenti, cedunt illi ad gloriam; cum eveniunt non credenti, ce-

congruit. Ceterum et si tertiam personam legas, non tamen intelligas oportet adfuisse hanc salutationi extraneas; quod non est verisimile; sed prae affectionis vehementiam, mutata ab Elisabeth more propheticè esse personam, dùm exclamaret ferventius: O Beata, etc., quae creditisti. Tacite reprehendit incredulitatem mariti sui, alique opponit Mariae fidem; q. d.: Creditisti, longè aliter ac maritus meus, qui eidem angelo longè faciliora nuntiavit, non creditit, et incredulitatis poenam adhuc sustinet. Verè beata, ait Beata, quae sacerdotis praestantior; cum enim sacerdos negasset, virgo correxit errorem. Hinc ergo constat Virginem minime dubitasse, aut quando interrogavit: Quomodo fiet istud, etc., aut quando iter ad cognatam susceperit, aut aliâs quodcumque. Vides, inquit Ambrosius, non dubitasse Mariam, sed creditisse, et idè fructum fide consecutam. Sed quidnam credidit? creditisti, licet intelligere id quod sequitur quoniam seu quod perficientur ea quae dicta sunt tibi à Domino. Fides enim Mariae haec fuit, quod crediderit perficienda ea omnia, quae angelus jussu Domini ipsi annuntiabat. Haec Titi videtur expositio esse, cuius verba sunt: Praedicat eam beatam, ut quae certè ea effectum sortitura crediderit, quae ipsi à Domino praedicta fuerant. Sed congruat fortè magis, ut ex consequente membro id solum subaudias, ea quae dicta sunt tibi à Domino; quasi reseris orationis esset: *Et beata quae creditisti ea quae dicta sunt tibi à Domino, quoniam perficientur.* Quamquam utrovis modo intelligas, omnia sunt conjungenda. Nam si dicat Elisabeth: Beata quae creditisti perficienda omnia, subaudit, quia verè perficientur; si dicat: Beata quae creditisti omnia, nam perficientur, subaudit, quae creditisti, omnia vera esse et perficienda.

DICTA SUNT, annunciata, promissa à Domino, à Deo, jussu, verbis, ac nomine Dei, per angelum scilicet. Hic significatur, Virginem certum habuisse à Deo proficisci, quae angelus ipsi nuntiabat. Fuerant autem dicta: *Ecce concipies et paries, etc. Hic erit magnus, etc. Spiritus sanctus superveniet in te, etc.* Quae summa licet essent, et nec naturâ nec à rerum circumstantiis verisimilitudinem acciperent, credere tamen citra habitationem vera esse ac certò futura, fides fuit admirabilis, constantissimè tenentis, Deum ea quae promittit omnia et posse et velle facere, nec commissurum quin opere compleat. Haec Mariae fuit fides, hic laudata ab Elisabeth; quae etiam hoc intelligendum Mariae dat, se consciam, et eorum omnium quae nuntiata ipsi fuerant per angelum, et quomodo ipsa credidisset simul et Dei Filium concepisset. Cognovit Elisabeth, inquit Euthymius, etiam ea quae dicta erant, et quod Virgo crediderat. Id volupe admodum Mariae fuit, et gaudium solamenque incom-

dunt ad ignominiam et confusionem: *Quae dicta sunt tibi à Domino, per angelum nuntium ejus.* Porrò in his paucis verbis Elisabeth dicens: *Quae creditisti, vaticinatio;* dicendo: *Mater Domini, praesentia;* dicendo *perficientur, futura, ut observat Greg. Hom. 1, >zech.*

parabile. Inerat ipsa hoc iter, inter cetera, ut cum cognata communicaret ea que sibi acciderat; ubi intellexit primo accessu, ea omnia cognate cognita, nec quiddam ipsam latere, nimirum factam omnium certiorum à Spiritu sancto, videns omnia clarè ad eam sibi mutuo consonantia, et res suas sine prorsus Deo esse curæ, inenarrabili perfusa est gaudio, sibi que gratulata de eo est, quod Dei dono credidisset, quod fons ipsi foret omnium boni.

QUONIAM PERFICIENTUR, quia erit perfectio, id est, perficientur, adimplebuntur. Quidam jungunt verbo, *perficientur*, et à Domino, alii rectius verbo, *dicta sunt*: debet tamen et hoc utrobique intelligi. Perficientur enim, à Domino utique; perficientur autem, sicut dicta à Domino sunt, et sicut tu juxta sermonem Domini perficienda credidisti; ita fient certo certius. Jam quaedam perfecta erant, conceptio Filii Dei de Spiritu sancto; reliqua omnia similiter perficienda certissime, Spiritu sancto acta Elisabeth prophetat, illa signanter: *Hic erit magnus, etc. Et dabit illi Dominus Deus, etc.* Perficientur denique, magno tuo bono, ut propterea beatissima sis futura omnium mulierum. Ab initio beatitudinem tribuit fidei, non quod in fide sita sit beatitudo, sed quod fides ad beatitudinem ducat; nec quod sola ducat, sed quod sit radix ceterarum virtutum, ut spei, charitatis, humilitatis, magnanimitatis, aliarumque, quas Maria cum diceret: *Ecce ancilla Domini*, etc., exercuit. Non enim simpliciter dicit: *Beata que credidisti*, sed: *Beata que credidisti, quantum perficientur*; quemadmodum infra 6, v. 20, non dicit Jesus absolute: *Beati pauperes*, sed addit, *quia vestrum est regnum Dei*. Beata ergo quoniam perficientur; nec proprie adhuc Maria beatitudo consistit in istorum perfectione, que potius sunt beatitudinis ipsius Christi; sed in eo quod perficientur, et perfecta scilicet afferent tibi consequenter beatitudinem. Nam incarnatio Christi et exaltatio, attulerunt Maria beatitudinem, et quidem summam beatitudinis felicitatisque super omnes creaturas gradum, qualis decebat matrem æterni regis Christi. Sed quid si Maria non credidisset? obstat quidem Deo non poterat quin opus suum perficeret, verum ipsa beata non fuisset, nec enim ipsius ministerio, multo minus ipsius bono, fuisset perfectum. Igitur non contenta Elisabeth, demonstrato gravido tuo suo, confirmare veritatem eorum que angelus Marie nuntiaverat, etiam verbis, spiritus fervore plenis, asseverat esse perficienda, summo bono ipsius Marie matris; verè complexa omnem prophetiam partem, de rebus futuris non minus quam de præteritis et presentibus, quod supra ex D. Gregorio diximus.

VERS. 46. — AIT, dixit, subdidit. Maria admirata cognate sermone, per omnia consentanea iis que

VERS. 46. — ET AIT MARIA, Spiritu sancto incitante, Filio dicente: MAGNIFICAT ANIMA MEA DOMINUM; quasi responderet: Tu magnificas matrem Domini, ego Dominum; ut scilicet sic indicaret se nihil sibi retinuisse, sed præ humilitate et gratitudine totam refudisse, et

nuntiaverat angelus, que ipsa hæc tenens apud animum suum late meditabunda præserat, persuasa esse occulta; non respondet cognate; sed totam se in Deum transfert, eique hymnum dicit gratiarum actionis et laudis, coram cognata, cui Spiritus sanctus (prout audebat) rem omnem decreverat revelandum. Porro non ait evangelista de Maria, spiritu sancto repletam exclamasse, quemadmodum de Elisabeth supra v. 41, 42; ut intelligatur, nihil fuisse commotam Spiritus sancti instinctu, ad hunc hymnum promendum, que cum Deo esset plena, quidquid diceret, quidquid ageret, Spiritu sancto agente ageret, ita suaviter ac si natura duce operaretur; jam enim habitabat in ea corporaliter plenitudo divinitatis, Coloss. 2, v. 9. Ait igitur, id est, locuta est, virginæ cum modestâ, hymnum, edidit Psalmum sec. Canticum, primum novi Testamenti; agit enim gratias de accepta prestanti salute, que Veteri Testamento fuerat promissa; canticum, inquam, divinum prorsus, et stylo planè prophetico, constans omnibus partibus, laudum, vaticinationum, interpretationum, plenam affectibus, et ad veteres Annæ ac Davidis Psalmos allusionibus; ex quo intelligere liceat quantâ gratiâ Spiritus Virgo excelsit, quamque fuerit in sacris literis versata, quod supra diximus. Ait ergo, Spiritu sancto incitante, et Filio, quo erat fœcunda, dicente.

MAGNIFICAT, magnum prædicat, effert laudibus, præconis extollit. Dominus nec augmentum laudibus nec detrimentum recipere potest, ait Origenes; sed magnificari dicitur, quando laudes ejus alit ad magnificè prædicantur. Magnificat Dominum mecum, ait Psalm. 33, v. 4; quod exponitur alterè ejusdem versûs parte: *Et exaltentur nomen ejus in idipsum*. Dominus Virginem magnificaverat, quia magnum fecerat; vicissim Virgo magnificat Dominum, quia magnum prædicat.

ANIMA MEA, id est, ego; sed singularis emphasis inest huic sacro loquendi modo, quasi dicatur, ego ex intimis animæ meæ affectibus ac sensibus, contentis animæ meæ viribus, non lingua solum, que non valet tantum exprimere, quantum anima intentâ cogitatione assequi: *Benedic, anima mea, Domino*, canit David Psalm. 102, v. 1; quod interpretans subiungit: *Et omnia que intra me sunt nomini sancto ejus*.

DOMINUM, sacrosanctam Trinitatem, cujus est potentia, virtus, ac fortitudo; à potentia enim vocat Dominum, quod mox explicat; cuique proinde honor et laus omnis debetur. Angelus et Elisabeth laudaverant Mariam; Maria verò, sepositis propriis laudibus, totam se convertit ad laudandum Dominum, in ipsam omnem refert, qui auctor ipsi omni boni, cuius omnipotenti effecta erat mater Filii Dei, per omnia non refundenda docuisse in Deum, ut Bernard., serm. de duodecim Stellis. Itaque magnificat anima mea Dominum, id est, ex intimis animæ meæ nullis magnificentiâ Domini erga me admiror et prædico.

manens virgo. Psalm. 102, v. 2, iterum legimus: *Benedic, anima mea, Domino; et noti obivisci omnes retributiones ejus*. Itaque ex consuetudine Scripturæ discimus, hunc loquendi modum, esse hominis magnum Dei in se beneficium agnoscentis, proque eo gratias agentis.

VERS. 47. — EXULTAVIT, præteritum pro presenti exultat, mirò gaudio intra me gessit, et vehementer lætatur; magnâ lætitiâ perfunditur, *ineffabili cum cordis tripudio*, quod ait Basilius in Catenâ, et quod Titus, *ingenti gaudio perfusus in eo se oblectat*. Nam exultare, quod propriè est corporis, lætitiâ magnitudinem et spiritale quoddam mentis tripudium significat, quo anima extra se rapta in Deum fertur. Sic Anna, 1 Reg. 2, v. 1: *Exultavit cor meum in Domino*; et David, Psalm. 34, v. 9: *Anima autem mea exultabit in Domino et delectabitur super salutari suo*.

SPERITUS MEUS, idem est quod, *anima mea*, annotationibus Græcis Euthymio ac Tito, quoniam animam magnificare ad intellectum, spiritum exultare ad voluntatem et affectum, maxime referre videatur. Certè cum anima dici solet, *in quantum est vita corporis*, quod habet Augustinus, vel quisquis est auctor Tractatûs in *Magnificat*: *Spiritus autem in quantum est substantia spiritalis*, et circa spiritalia versatur videtur Virgo significare velle totam animam suam, quanta quanta est, omnes animæ suæ vires, superiores imprimis, tam etiam inferiores, ferri et ad magnificandum et ad exultandum. Quare V. Beata hæc dat hujus loci paraphrasin: «Tanto me Dominus, tamque inaudito munere sublimavit, quod non tulo officio lingue explicari, sed ipso vix intus peccatoris affectu valeat comprehendi; et idè totas animæ meæ vires in agendis gratiarum laudibus offero, totum in contemplandâ magnitudine ejus cui non est finis, quidquid vivo, sentio, discerno, gratulante impendo.» Non absimiliter Psalmographus Psalm. 85, v. 5: *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum*; quoniam Maria spiritum corpori videatur opponere; non enim corpore exultabat.

IN DEO, non in se, super Deo, de Deo, propter Deum: significatur enim Deus esse objectum seu materia gaudii atque exultationis.

SALUTARI MEO, Salvatore meo. Quidam annotat lectum à se in uno codice *in scriptis meo*, que videri possit lectio interpretis, nisi quod etiam in Psalmis, ex *coriæ*, *salutare*, aliquando convertit, ut Psalm. 23,

VERS. 47. — ET EXULTAVIT, id est, præ lætitiâ vehementer gessit et exultavit; SPERITUS MEUS, idem est quod anima mea; nisi quod magis superiorem animæ partem significare videatur, ut indicet omnes animæ suæ vires magnificasse, seu magnum prædicasse Dominum, et exultasse, in Deo, Græcè *super Deo*, seu de Deo et propter Deum; significatur enim objectum exultationis. SALUTARI MEO, Græcè *Salvatore meo*, pro quo frequenter *Salutare* in Scripturis accipitur. Itaque nomine *Dei* magnificentiâ majestatis ejus extollit; nomine *Salvatoris*, beneficentiâ; ut et jure intendam et dilectione dignissimum ostenderit.

VERS. 48. — QUIA RESPEXIT, benignis scilicet et misericordibus oculis; q. d.: Non est aversatus aut de-

v. 5, et 26, v. 9, et 61, v. 3. Frequenter occurrit in Psalmis nomina *Jesab* et *Jesuba*, saltem significatiâ, que Græci interpretes reddunt, nunc *coriæ*, nunc *coriæ*, Latini ferè *salutare*. Eadem vox *Jesab*, salus, legitur Habacuc 3, v. 18, ubi nos habemus: *Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo*; pro quo Septuaginta: *In Deo Salvatore meo*. Porro idem significatur, sive vocetur Deus salutaris, sive salvator, sive salus, nempe quod auctor salutis sit et omnis boni. Syrus ulitur vocabulo à viâ deducto *Mahoni*, quasi dicas, *vivificatore meo*. Est hoc epitheton Deo proprium, per quod solum est salus; et quamvis totius humani generis sit salvator, peculiariter tamen suum vocat Maria, more Psalmorum Davidis, ex amoris gratitudinisque vehementiâ, cum mens ejus tota arderet, in consideratione, ejus quam per ipsam Deo operari cœperat salutem, cuius ipsa imprimis erat particeps. Exultare ergo et mirificè gaudere ac delectari toto spiritu se dicit in Deo seu de Deo, eod quod salvatorem se præheret hominibus, et imprimis ipsi; præ oculis habens salvificum incarnationis mysterium jam in ipsa peractum, per quod novebat Deum procuratorum hominum salutem, et per quod agnoscebat jam se accepisse, non hoc tantum quod esset mater Dei, verum etiam quod mater Deo Filio digna, dotata omnium generis virtutibus et gratiâ, ad propriam ipsius salutem imprimis scientibus. «Dominum potentiam, ait Augustinus, salutaris misericordiam notat; ad contritus contemplationem Mariæ mens elevata fuerat. Nam cum magnificasse se Dominum perhibuit, intendam universis æterni numinis majestatem, et mentem visione contueri se, manifestè declaravit; et cum verò se in suo exultare salutari asservit, gustum et interne dulcedinis percipisse ostendit.» Itaque et animi affectu et intellectu tota in Deum ferebatur, hinc potentiam, hinc beneficentiâ ejus contemplans.

VERS. 48. — QUIA. Addit causam tantæ exultationis. *Causam manifestat*, ait Græcus in Catenâ, *cur se magnificare Deum deceat*, non enim corpore exultabat.

RESPEXIT, benignis oculis intuitus est, et favore complexus singulari complacuit sibi in me. *Respicere plus est quam videre*, notat Augustinus; vide supra v. 25.

HUMILITATEM. Præpositum Græcè *ad*, quod interpretè rectè omisit, ut profectum ex Hebræicâ phrasi. *Humilitatem* autem intelligit, personæ exigentiam

dignitatem, HUMILITATEM ANGLIÆ SÆC. Humilitatis virtutem intelligit Orig. et Bernard. aliquoties, serm. 42, in Cant., et alibi; ut proinde ille sensus esset, quod exultaret in illo Dei judicio, quo beneficentiam et fuit humilitatis virtutem, quam sibi donaverat, attendere, et ejus intuitu majora donare, videlicet incarnationem filii sui; ut similis hæc esset exultatio, et eadem causa, et quæ exultatio Christi Luca 10, v. 21, cum dixit: *Confiteor tibi, Pater, quia abscondisti hæc à sapientibus et re-velasti ea parvulis*, id est, humilibus. Commodior tamen videtur sensus, ut humilitas significet abjectionem personæ, velud tanto beneficio indignam, quo modo usurpatur Genes. 29, 32, et alibi; ita ut eam opponat tacito magnitudinî Dei, quo modo exponunt Græci

et abjectionem conditionis, depressam vilemque conditionem, qualis est hominis comparati Deo, pauperis opulento, servi domino. Ad hunc modum voce humilitatis utitur Lia, Genes. 29, v. 32: *Vidit Dominus humilitatem meam, contemptum meum, mei humilis et à marito despecta miserum est.* Rursus Mardocheus alloquens Regnam Esther cap. 15, v. 2: *Memorare dierum humilitatis tuas, humilitatem opponit dignitati regie, ad quam evecta jam erat; quemadmodum Maria dignitati matris Dei.* Denique Paulus ad Philippenses cap. 3, v. 21: *Qui reformabit corpus humilitatis nostrae, quod est, corpus nostrum vile jam atque ignobile.*

ANCILLE SUE, id est, humilem ancillam suam, Hebraico loquendi genere; quale illud Apoc. 17, v. 4, *damnationem meretricis, pro damnata meretricem.* Ancillam se vocat, non hominum, sed Dei; ancillam autem, ratione tum creationis, tum redemptionis, quemadmodum supra v. 58; humilem verò, tanquam non magni pretii, tanquam inter Dei ancillas minimam; quemadmodum David, non contentus se dicere servum Dei, addit exaggerationis causa: *et filius ancillae tuae, Psalm. 115, v. 7, quod est, devotissimus servus, quamquam ipsa condito servi seu ancillae, perse sit humilis ac devincta.* Humilem autem seu minimam, ac minimi pretii, adeoque vilem se dicit, ob exiguitatem honorum, tum corpore, tum maxime animi; corporis, quia non opulentam nec inter homines claram aut splendidam, utpote fabri uxorem; animi verò, quia modicam virtutibus, exiguam meritis, minimè que dignam eo ad quem evecta erat honore; non quòd exigua aut vilis, et eo honore indigna esset, etiam antequam fieret mater Dei, loquitur enim de tempore quo nondum erat mater Dei; cum gratia plena et prae omnibus mulieribus benedicta, fuerit ab angelo salutata supra v. 28; sed quòd ita de se sentiret, parvam se reputaret, nulliusque meriti, atque adeò indignam hoc Dei respectu; nimirum considerans seipsam ex se et sua natura; quomodo solent iusti exiguitatem suam et indignitatem fateri, praesertim quando cum summa illa et aeterna maiestate loquuntur. Genes. 18, v. 27, Abraham se fatetur pulverem ac cinerem. Dei comparatione. Sic ergo et Maria, seipsam coram Deo vilipendit, et nihil de se praeteriri sentiens, infimae ancillae loco se constituit, quae nequaquam meruerit eligi in matrem Dei. Atque omnino observare licet, quomodo humilitatem suam opponat magnitudini Dei, ac eodem sensu et se humilem et Deum magnum vocet. Deum magnum vocat, quasi praerulentem et supremum dignitatis gradum obtinentem; contra se humilem, ab abjecta vilique conditione.

TITUS, Theophyl., et Euthym.; q. d.: Ideò exulto, quia cum ipse maximus sit, respexit, in tanto beneficio exhibendo, non divitem, non in seculo sublimem, sed abjectam; se enim deprimi, Deum extolli, et humilitatis virtutem potius exercet opere, quam voce praedicat, vel animo agnoscat. Verè enim humilitatis est, de humilitate non gloriari, sed eam reipsa exhibere. Unde etiam se ancillam vocat, ita ut humilitas ancillae idem sit, quod humilis ancilla, id est, non magni pre-

Hunc ad modum interpretatur B. Virginis verba enarratores Graeci; Euthymius: «Ad humilitatem, ead vililitatem; seipsam enim dejicit, quasi tantà re indignam; vel etiam propter abjectionem humanae naturae, comparatae ad sublimitatem divinam.» Theophylactus: «Ille respexit in me humilem, non ego ead illum respexi; ille me prosecutus est misericordiam, ego illum non quaesivi.» Titus: «Ego cum humilis abjectaque conditionis essem, tantoque beneficio me planè indignam censebam, nihil prorsus hujusmodi expectabam.» Quamvis ergo, inquit, summus ipse ac maximus esset, ego verò è diverso ancilla ipsis, et quidem omnium infima, minimarum tum animi tum corporis facultatum: tamen respexit me Deus, contra ac mundus, qui abjectos et humiles ne dignatur quidem respicere. Habet inter filias Israel plures alias ancillas, quae me opibus et splendore hujus mundi vincerent, nec minùs me excellerent virtutibus animi; in me tamen, his minimè praestantem, praeteritis ceteris, conjecit oculos, meque gratuito amore complexus elegit. Exclusis propriis meritis, quae nulla agnosci, soli Dei gratiae acceptam fert beneficii magnitudinem: tantò enim magis elucet divina tum potentia tum bonitas, quantò abjectior et inferior est persona quae evahit: id quod hic evenisse fatetur, ubi ex ancilla Dei, Dei matrem, et ex parvâ abjectaque beatam facere dignatus est. Porrò alludit Virgo ad ea loca Psalmorum, quibus excelsus Dominus humilia respicere perhibetur, Psalm. 112, v. 6, et 137, v. 6, tanquam hoc habens pro more, ut potentiam simul et bonitatem suam ostendat, quod dicebamus; quod post Annam, 1 Reg. 2, v. 8, explicans David Psalm. 112, v. 7: *Suscitat, ait, à terrâ inopem, et de stercore erigit pauperem, ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui;* id enim in seipso expertus fuerat David, quena de post fortassis acceptum evexerat Deus ad regnum. Quidam, etiam veterum, humilitatem hic intelligunt, virtutem animi modestè ac demissè de se sentientis; quasi dicat Virgo, se ob profundam animi humilitatem, respectam et electam fuisse. Verum est quidem quòd incomparabili humilitatis virtute Virgo praedita fuerit; quòdque inter ceteras Virginis virtutes, hanc cumprimis respexerit Deus, et ob hanc mirificè placuerit Deo, iudicataque sit digna quae fieret mater Filii Dei; quamquam non ex se virtutem hanc possideret, sed singulari Dei dono, ut ceteras: non hanc tamen praedicat Virgo, nec de eâ gloriatur, ut quae nesciret hujusmodi virtute se praeditam, quod est verè humilis, tantum abest ut illius merito sentiat se fuisse respectam; sed et etiã

tii, sed inter Dei ancillas minima; non quòd reverè talis esset, sed quòd talem se reputaret.

EXCE EST IN HOC, id est, deinceps ex hoc tempore, BEATAM MENDICENT OMNES CREATURAS, per secula sibi successura; nam verba haec, testè Epiphiano, haeresi 50, vaticinium continent futurorum praeniorum, quae in finem saeculi usque beatae Virginis à Ecclesiâ deferuntur, et deferenda sunt.

scivisset, non in medium illam adduxisset, quam Dei misericordia tulisset acceptam, ut cetera sua bona; nec minùs, praeter omne meritum, solâ Dei gratiâ, electam se fuisse praedicasset, quod facit, prout explicuimus. Facile quidem concesserim, quòd Virgo aliquid etiam modesti animi, voce humilitatis intellexerit, nimirum quòd ita fuerit conditione humilis, ut etiam intra mensuram suae conditionis se continerit, non alta quærens aut sapiens, nec id expectans ut fieret Christi mater, sed humilibus contenta; quod ait Graecus in Catena citatus; nihil majus de se cogitans, quam ut Dei ancilla esset, eoque nomine ipsi esset accepta; nec enim respiciat Deus superbiâ humilitatem, eam etiam hominibus odio sit pauper superbus: Ecclesiastici 25, v. 3, 4. Sed non habuit hoc Virgo pro insigni virtute, nec proinde hoc praedicavit, ut quo mererit eligi in matrem Dei, sed habuit hoc pro re aequâ et congruâ suae conditioni, quam sine vitio ac dedecore excedere haud posset; quemadmodum si pauper non extollat se, nihil magnum censetur facere, multò minùs mereri regnum. Porrò hæc ratione cum fiat plerumque, ut in piis hominibus, conditio humilis et virtus humilitatis conjunctae sint; saepè fit dubium in sacris Litteris, ubi mentio occurrit humilitatis, an de conditione praecipue, an de animi virtute intelligere oporteat. Atqui hoc loco, Virgini de tenui conditione sermonem esse, clarum ex jam dictis fit, quae seipsam deprimes, Deum unum extollit. Non ergo gloriatur, virtute humilitatis se praeditam, sed conditione humilem se agnoscat, neque respectam praedicat quia humilem, sed quamvis humilem; quod dum facit, quantum humilitatis virtute intus ornata sit ostendit. Quare rectè cardinalis Cajetanus notat, his verbis B. Virginis, virtutem humilitatis non significari voce, sed exerceri opere. Porrò etsi per respectum Dei, Dei beneficentiam intelligat Virgo: non exprimit tamen quo beneficio à Deo affecta sit, tum quòd Elisabeth id sciret, adeoque jam praedicasset, tum quòd praestudio humilitatis, malit id animo contempleri, quam linguâ eloqui. Fuit autem illud, quod diximus, quòd electa fuerit in matrem Dei.

EXCE EST IN MIRABILEM rerum conversionem. Declarat quòd dixerat, Deum respexisse humilitatem ancillae suae.

EX HOC, ex hoc nunc, ex hoc tempore, quo scilicet respicit me, beatitudinem suam non adscribit fidei suae, ut Elisabeth supra v. 45, sed respectui ac misericordiae Dei.

BEATAM ME DICENT, beatificabunt me, beatam praedicabunt, idque verè ac merito; respiciendo ita fecit praeralam, ut beatam me, adeoque beatissimam, praedicatura sint, quippe evectam ab humilitate an-

VERS. 49. — QUA FECIT MIHI MAGNA, Graecè, *magnalia*, quia hactenus inaudita et admiranda, et omnes naturae vires superantia, conceptum scilicet Virgini sine viro, et matrem Dei, et virtutum apparatus tantis mysteriis congruentem. Qui POTENS EST, mirabilia scilicet operari. Nam in istis mysteriis tota ratio facti est potentia facientis, ut Augustinus, epist. 5:

cilla ad dignitatem matris Dei, ac proinde ad gloriam reginae caeli ac terrae, denique ad summum beatitudinis gradum.

OMNES sibi mutuo successura, quoad mundus stabilis, GENERATIONES, aetates hominum, secula, id est, ex omnibus et singulis aetatibus seu saeculis aliqui, nec illi pauci. *Super crecentibus tiliis interpretor, inquit Origenes. Quasi dicat, ait Titus: Non tu sola, Elisabeth, posthac me felicem fortunatamque praedicabis, sed omnes omnino fidelem omnium generationes.* Ceterum, non se beatam appellat inani vexata gloria, quod habet Graecus in Catena citatus; unde enim gloria in ipsâ superbia, quae se ancillam Domini nuncupavit? sed sacro tacta Spiritu, quae futura sunt praesecit ac praedixit. Praedicit omni deinde aetate, usque ad consummationem saeculi, fore homines, qui crederent Jesum filium Mariae esse Christum, Deum et hominem, Filium Dei simul et filium Mariae Virginis, mundi salvatorem, qui enim id credant, non possint non Mariam praedicare beatam, matrem Jesu, tanto filio honoratam. Quomodo enim auctor beatitudinis, non ante omnes matrem suam reddat beatam? Observa quam clarè intellexerit et firmiter crediderit Virgo, quae angelus ipsi promiserat, fore ut filius ipsius, agnoscentis simul et Dei Filius, regnaret in domo Jacob in aeternum; hinc enim intellexit, se quoque per omnia secula regnaturam, foreque gloriosam ac beatam, et pro hujusmodi habendam. Id quòd se credere verbis declarat, non quòd desideret gloriam propriam, sed ut Dei erga se beneficentiam commendet, cuius hoc beneficium saeculis omnibus futurum sit memorabile. Porrò impletum esse hoc vaticinium Virginis hactenus, et pergere quotidie impleri, luce meridiana est evidens, fidelibus omnibus agnoscentibus et clamantibus, neminem post Deum Mariâ Virgine esse beatiorum.

VERS. 49. — QUA. Reddit causam cur beata ab omnibus futuris saeculis habenda sit, nimirum, non quia propria industria aut virtute id laudis felicitatisque sit asecuta, sed quia FECIT MIHI MAGNA, illi acceptum debeo. *Μεγαλίας, magnifica, magnalia*, pro ut alias veritè interpret, Act. 2, v. 11; ac solent Graecè *μεγαλίας* appellari, Latine *magnalia*, quae Hebraicè *gedoloth*, pro miracula; Deut. 10, v. 21: Psalm. 70, v. 19. Magna autem intelligit, inaudita, admiranda, supernaturalia, incomprehensibilia; Job. 5, v. 9: *Qui facit magna et inscrutabilia et mirabilia absque numero.* Porrò quae sint magna haec, non exprimit Virgo, ob causas versus superiore indicatas, malens ea corde fovere et intelligenda relinquere, ne in ore ipsius sordescerent. Sciebat autem, ut ipsi Elisabeth esse jam nota, ita non fore ignota fidelibus filii sui discipulis. Adde quòd tanquam inexplicabilia signilla. *Et sanctum nomen eius; supple, fecit mihi magna: vel potius, cuius nomen sanctum est.* Usitatum enim Hebraei ponunt unum nomen pro altero. Itaque potentia Dei respicit hic incarnationis sublimitatem ac difficultatem; sanctitas verè puritatem, tum conceptionis, tum praevis preparationis ipsis Virginis, quantum ad corpus et animam.

tim, uno nomine cuncta comprehendat: volens pluratim, quam loquendo exprimere, quod lingua non sufficeret. Ceterum fuerunt duo praecipua; unum quod Deus fecerat cum matrem Dei Filii sui, idque virtute Spiritus sancti sine opera virili; alterum quod sanctissimum reddiderit et animam et corpore, ac omnino dignam quo tanta proles foret mater. Admirabilis, ait Titus, per me operatus est potens ille: nam cum Virgo sim, praepotenti illius voluntate, naturae fines supergressa concepti: nullusque viri commercio usa, digna effecta sum, quae non cuiusvis promiscue, sed unigeniti filii Dei mater fierem. Magna haec merito vocat Virgo, quia, quod habet tractatus nomine Augustini, «mysterium incarnationis Verbi super omnia constat esse ineffabile. Nihil enim unquam magis mirum factum est, quam ut Deus fieret homo, et natura incomprehensibilis, corporis substantiam sibi sic uniret, ut non minus in ea esset quam in se erat immensa. Generationem ejus quis enarrabit?» legitur Isaia 35, v. 8. Nam quod ad Virginis praeparationem, quam fuerit res illa magna, ex eo intelligi potest, quod hinc censatur benedicta super omnes mulieres adeoque creaturas.

QUI POTENS EST; ἰσχυρὸς, ille potens qui facit mirabilia magna solus, Psal. 135, v. 4; tanquam excellentissimè et solus potens. Est hoc unum ex decem Dei nominibus, Hebraeis dictum *Saddai*, quo significatur Dei omnipotentia, qui sibi sufficiens, per se potest omnia. Ergo qui dixerat fecisse magna, utitur congruo nomine potentis, quod potentis sit magna facere et operari. Hoc addit, inquit Titus, ne quis tanto huic mysterio fidem detrahat: quae enim dicit huc spectant: Nemo, si virgo concepti, miretur: nam qui operatus est, omnipotens Deus est. Similia habet Theophylactus. Quod si in aliis rebus, certè in hoc incarnationis mysterio, verum est quod ait Augustinus epistolâ 5, *tota ratio facti, est potentia facientis*.

ET SANCTUM NOMEN EJUS, scilicet, fecit mihi magna, id est, ille nominatissimus seu celeberrimus sanctitate, purissimus et ab omni vitio ac labe alienissimus. Quia duplicis generis erant magna illa quae fecerat Deus Virgini (quod mox descripsimus) alia pertinentia ad conceptionem, alia ad sanctificationem seu praeparationem; propter illa dixit, *qui potens est*, propter haec et *sanctum nomen ejus*; quemadmodum supra, v. 46 et 47, propter illa vocavit *Domini*, propter haec *salutarem*, et supra v. 55, angelus, propter haec meminit Spiritus sancti, propter illa virtutis Allissimi. Ut enim fuit opus potentia, Deum fieri hominem ex virgine; ita opus sanctitatis, virginem praeparare, ab omni sordae ac labe praeservare, corpore et animâ sanctificare, atque omnino talem reddere, quae idonea esset ad concipiendum

VERS. 50. — ET MISERICORDIA EJUS A PROGENIE IN PROGENIES, id est, infinitas progenies seu generationes sibi mutuo succedentes. TIMENTIBUS EUM; simple, *exposita est*; q. d.: Non mirum esse quod tantam erga se misericordiam exerceat, cum illa solet per omnes

suo utero Dei Verbum sanctum et immaculatum. Cum ergo Virgo ob utraque haec sciret se praedicandam esse beatam inter Christianos, utraque Deo ascribit, volens omnia in Deum referri, qui nominatissimum suam tum potentiam tum sanctitatem, pietatem, bonitatem, ac misericordiam, ita in eam exeruerit, ut non tam ipsa quam ipse ab omnibus seculis laudari ac praedicari mereatur.

VERS. 50. — ET, PROUT, MISERICORDIA, beneficentia, bonitas: haec enim omnia significat Hebraeum *hesed*, quod Septuag. verterunt, *Dase*, misericordia.

A PROGENIE UNÀ IN OMNES PROGENIES. A *progenie* in *progenies*. Ita usus Ecclesiasticus. Porro antiqui libri Evangeliorum, tum nostri tum Epanorthotae et *Legeri*, scribunt: *In progenies et progenies*. Unus in *generationem et generationem*. Graecè est, in *progenies progenierum*, seu generationes generationum, quod est, in infinitas progenies seu generationes, sibi mutuo succedentes. Sumpsit hunc versiculum Virgo ex Psal. 102, v. 17, ubi legis: «Misericordia Domini ab aeterno et usque in aeternum super timentes eum,» Hebraicè pro *ab aeterno et usque in aeternum*, est, *meholan vehad holam*, a seculo et usque in seculum, quod aliis dicitur *midlor vadior*, a generatione in generationem, vel *ledor vadior*, in generatione et generatione; quae geminatio auresis Hebraica est, pro eo quod dicas, per omnia secula, progenies, seu aetates, id est, in aeternum. Quare Euthymius notat: Quod dicitur in «progeniem et progeniem, et in generationes generationum, aliaque similia, idem significant quod semper apud Hebraeos.» Vult dicere Virgo, misericordiam sui beneficentiam Domini esse perpetuam, continuam ac constantem; non mirum si ipsa insignem illius misericordiam ac beneficentiam sit experta; sic enim solere eum per omnes aetates ac secula benefacere. Amplificat igitur Virgo Dei laudem, à propriis, quae ipsa acceperat, beneficiis, descendens ad laudandum Deum, ob continua ejus ac perpetua beneficia erga omnes qui ipsum timent.

TIMENTIBUS EUM, scilicet patet, parata, exposita est, Hebraicè et Syriacè additur *hal*, super; super timentes eum, scilicet est, extenditur, diffunditur. *Timentibus eum*, id est, iis qui sic in ipsum credunt, qui sic ipsum agnoscunt, ut etiam timeant offendere, quod est, qui servant mandata ejus, ut ejusdem Psal. versu subsequenti exponitur. Annumerat se ipsam Virgo timentibus Deum, citra omne detrimentum humilitatis; nec enim minus possunt quicumque profitentur se servos Dei, quam ut Deum timeant, id est, conentur servare mandata ejus. Aliis quidem etiam benefacit; sed non perinde in bonum ipsi vertuntur beneficia.

VERS. 51. — POTENTIAM, robur, quidam victoriam vertunt. Sic Psal. 117, v. 16: *Dextera Domini fecit*

aetates timentibus benefacere. Respicit autem ad v. 47 Psal. 102. Et haec quidem de misericordia Dei; hunc de judicio.

VERS. 51. — FECIT POTENTIAM, id est, exercuit potentiam suam, fortiter se gessit, IN BRACHIO SVO. Hu-

virtutem, quod est, potentiam. Sensus est: Fecit seu gessit fortia, edidit insignis fortitudinis opera.

Is, pro, cum, more Hebraico, quanquam Latine superflua.

BRACHIO SVO. Quia robur hominis in brachio, praesertim dextero, est situm; ideo frequenter Scriptura, cum de Dei fortitudine ac potentia est sermo, brachium Deo metaphorice attribuit; et quò res magis explicetur, ferè brachium eum potentia ac fortitudine conjungit. Psal. 88, v. 44: *Tuum brachium cum potentia*. Psal. 76, v. 16: *Redemisti in brachio tuo populum tuum*. Psal. 97, v. 4: *Salvavit sibi dextera ejus, et brachium sanctum ejus*. Isaia 40, v. 10: *Ecco Dominus Deus in fortitudine venit, et brachium ejus dominabitur*. Isaia 62, v. 8: *Juravit Dominus in dextera sua, et in brachio fortitudinis suae*. Quare Euthymius hunc evangelii locum exponens ait: «Fecit magnificientiam, fecit victoriam, per fortitudinem suam; nam brachium hoc in loco significat fortitudinem.» Est autem praeteritum pro praesenti positum, facere seu gerere solet, ut in consequentibus.

DISEPERSIT, dissipavit, comminuit, tanquam vas fnguli confregit, ita ut frustra hinc inde dissilerint, hoc enim opus robusti brachii, dispergentis et ad nihilum redigentis adversarios.

MENTE, sensu, cogitatione, cordis sui, cordis ipsorum; ne ad Deum referas. Hoc jungo cum nomine *superbos*, ac si dicas elatos animo et arrogantes, quemadmodum facit Euthymius, cujus verba sunt: «Superbos in cogitatione cordis sui, superbos apud se ipsos.» Superbia enim ex corde nascitur, volente cogitatione impiis, quibus sibi ita placeat, ut Deo similis esse velit, saltem non putet se ab ipso pendere, denique erigat se adversus Deum. Nam cum caetera vitia Deum fugiant, superbia sola se opponit Deo. Haec est igitur potentia, hoc forte facinus quod fecit brachio suo, quod superbos eosque qui adversus ipsum se exercebant, dispergit, disperdiderit, ac ad nihilum redegerit; tanquam sit dictum esset, exserta potentia sui robore brachii sui, dispersit male sanè mente rebelles. Ad quem modum Psal. 88, v. 14:

In brachio virtutis seu fortitudinis tuae dispersisti inimicos tuos. Intelligit autem Virgo, Deum hoc pro more habere, ac proinde, praeteritis utitur loco praesentium, *dissipavit*, pro dispergit seu dispergere consuevit, quasi diceret: Signanter dico, misericordiam ipsius perpetuo expositam esse timentibus eum; nam qui non agnoscunt nec timent eum, qui inflati atque elati arrogantiam animorum suorum cogitationibus, erigunt se adversus eum, nolunt ei parere aut obedere,

mano more loquitur, quia robur hominum in brachio, ejus proinde plerumque symbolum est in Scripturis. Putant aliqui hic Virginem univocè de mirabilibus Dei operibus vel creationis, vel educationis Israel ex Aegypto loqui. Verisimilius credo, juxta Iren. l. 3, c. 11, hinc usque ad versum 54, esse prophetiam de futuris, prophetico more verbis praeteriti temporis expressam. In hoc ergo fecit potentiam, quia DISPERGIT SUPERBOS MENTE CORDIS SUI, id est, quia Judaeos, cogitatione cordis sui seu animo superbos, et ex su-

tantum abest ut misericordia ipsius fruantur, ut contra brachium ipsius sentiant, quo exerente robur suum conterantur et tanquam in frusta dispersi pereant. *Quis enim habet brachium sicut Deus*, Job. 40, v. 4; *aut virtuti brachii ejus quis resistet?* Sap. 11, v. 22. Id cum multis in Scriptura occurrentibus exemplis sit manifestum, videtur Virgo, tametsi univèrsè de omnibus loquens quae solitus sit Deus facere, peccaliter ad id respicere, quod toties repetitur in variis Scripturae libris, Deo ipso gloriante, quod in manu forti et brachio potenti, excelso atque extenso, eduxerit Israel ex Aegypto. Illic enim notanter, exerto brachio suo fortia facinora complura edidit, et superbos obdurosque Pharaonem atque Aegyptios, nolentes agnoscere Dominum nec ei parere aut cedere, ita contrivit variis plagis afflictos, ut ad nihilum tandem redegerit submersos mari. De his Psal. 88, v. 41: «Tu humiliasti sicut vulneratum superbum (Pharaonem), in brachio virtutis tuae dispersisti inimicos tuos (Aegyptios); et Isaias, cap. 51, v. 9: «Consurge, consurge, indure fortitudinem brachium Domini: consurge sicut in diebus antiquis, in generationibus saeculorum. Numquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem? Numquid non tu siccasti mare,» etc. Laudatum igitur Deum à misericordia, pergit Virgo laudare à justitia, ac Davidem imitata, misericordiam et judicium cantans Domino, Psal. 100, v. 4. Est enim hic hymnus laudans Deum à rebus praeteritis, potius quam prophetia praedicens futura; quanquam mystico sensu, sub praeteritis, intelligere liceat futura, gerenda per Christum.

VERS. 52. — DEOSEPIT, *revertens*, detraxit, invitos adeoque viribus omnibus renitentes. Est autem praeteritum rursus pro praesenti deponit seu detrahit, deponere ac detrahere solet. Nam quod dixit in brachio suo, et quod praemisit, in progenies et progenies, hic quoque per singula commata est adnectendum versiculum, ait Beda; quia videlicet per omnes saeculi generationes, et perire superbi, et humiles exaltari, pia justaque divinae potentiae dispensatione non cessant.

POTENTES, dynastas, principes, primates. Dynasta, à potentia sic dicit, ii sunt, quorum est in homines imperium, sive sint reges, sive regibus inferiores tetrarchae, satrapae, duces. Intelligit autem eos qui Deum non timeant.

DE SEDE, è thronis, solis, quod augustius aliquid sonat quam sedes. Per thronum autem intelligit imperium seu rerum fastigium.

ET EXALTAVIT, exaltare seu extollere solet, è terrâ

perbia incredulos, dispersit per orbem terrarum.

VERS. 52. — DEPOSITIT POTENTES, id est, principes et primates Judaeorum, tam republicè quam religionis, detraxit de sede, Graecè, è thronis, principatus videlicet et sacerdotii, propter superbiam adversus Christum Dominum. ET EXALTAVIT HUMILES, id est, populum gentilem prius abjectum, et Spiritus sancti missione humilem factum, in regnum et regale sacerdotium exaltavit.

scilicet ac pulvere, in solum regum ac primatum. È contrario, inquit, evehit humiles, et in regio solito, unde superbos deiecerat, collocaat.

HUMILES, infimos, humilis abjectaque conditionis homines, qui modò ipsum timeant, nec quidquam magis de se sentiant; opponit humiles potentibus sui dynastis, id est, iis qui in magno honoris sunt gradu. Pergit ergo Virgo declarare fortia, quae consuevit Deus patriare brachio suo, et laudare Deum à justitià simul et misericordià; justitià in arrogantes, quos regno et imperio saepe exiit, misericordià in tenues à quibus agnoscitur et timetur, quos saepe ad regnum et principatum evehit. Exempla prioris generis suppunt in Nabuchodonosor, Saul, Aman, 'Vasthi; posterioris, in David, Esther, Daniele, Mardocheo, quod et in seipsa Virgo patere vult, electa ex ancillula in matrem Dei. Imitatur autem Davidem et Annam, quorum ille, Psal. 112, v. 6 et 7: *Suscitatus à terrâ inopem, et de stercore erigens pauperem, ut sedeat cum principibus, cum principibus populi sui; haec et quidem ante Davidem, 1 Reg. 2, v. 7 et 8: Domini pauperem facit et ditat, humilitat et subleuat. Suscitatus de pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem: ut sedeat cum principibus, et solum gloria teneat.* Cùm verò multis exemplis hoc pateat, quod ostendimus: tum maxime respicere videtur Virgo, ad id quod universo contigit Israeli, in introitu terre promissae, quando innumeri reges et dynastae, obfirmante se brachio Domini, deturbati è solis suis sunt ac deleti (Josue 12, v. 7, et seqq. numerantur unus et triginta reges ab uno Josue percussis) et in eorum thronos ac solia, humiles Israelitae, è domo servitutis Aegypto recenter educti, surrogati sunt. Quà de re canit Psalmographus, Psal. 135, v. 17, et seqq. *Qui percussit reges magnos, quoniam in aeternum misericordia ejus, et occidit reges fortes, etc., quia in humilitate nostrâ memor facti nostri, etc.*

VERS. 35. — **ESURIENTES.** Participium loco nominis famelicis, positi pro, pauperes, egenos, humanis praesidiis destitutos, quibus ad vitam necessariam non aut vix suppetunt.

BONIS, id est, cibis, divitiis, opibus omnis generis. DIVITES, opponit esurientibus, quod est egenis.

DIMITSIT, emisit, ablegavit à se.

INANES, vacuos, exutos opibus ac bonis quae prius possederant, et quibus fuerant confisi. Conveniunt et haec cum Anna cantico, 1 Reg. 2, v. 5: *Repleti prius pro panibus se locaverunt, et famelici saturati sunt.* Atque eodem pertinet hic versus quo praecedens, quod Dei misericordia, per omnia secula, solet pauperes, quibus ad vitam commode sustentendam necessaria deest, si modò Deum timeant, omnibus generis bonis completare; justitia autem locupletet, qui cùm omnis generis bonis vitaeque deliciis abundant, Deum non

VERS. 35. — **ESURIENTES IMPLEVIT BONIS,** id est, eodem Gentiles omni virtute vacuos, et ideo justitiam Dei anhelantes, implevit bonis, justitià, virtutibus, omnibusque generis beneficiis. Et DIVITES, quasi saturos, qui seipsos justos esse putabant, et ad justitiam

recognoscunt, despoliatis abjicere et sinere pauperem pati. Hoc idem canit Psal. 53, v. 11: *Divites egerunt et esurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur seu destituentur omni bono.* Respicit autem potissimum Virgo ad Israellem, è deserto arido ac sterili introductum in terram lacte et melle manantem, spoliatis atque ejectis locupletissimis ejus habitatoribus Chananeis. His ergo haec tenens, ad amplificandum Dei laudem, declarat Virgo, ut in se, ita in omnes ejuscumque seculi homines, misericordiam Dei semper fuisse diffusam, quod ad eos qui ipsum timeant, ut contra justitiam Dei et brachii fortitudinem, extensam in eos qui ipsum oderint impios.

VERS. 34. — **SUSCEPIT** nunc denuò. Generalem divinae erga Israellem misericordiae per omnia secula diffuse commendationem, accomodat praesenti tempori, quo Christi incarnatio, praecipuum misericordiae opus, exhibita, omnem superiorem Dei erga Israellem misericordiam absolvit. *Suscipit, ἀρράβειρα.* Haec duo verba frequentissimè occurrunt in Psalmis, quibus respondent varia vocabula Hebraica; Psal. 29, v. 2, *dala,* quod est, exaltare; Psal. 117, v. 15, *hazar,* quod est, adjuvare; Psal. 145, v. 9, *hadad,* quod est, erigere, elevare. Ex his intelligitur, voces illas Graecam et Latinam, usurpari pro adjuvare, erigere, exaltare; quemadmodum et Syrus hic veritè *hadar,* auxiliari; et quidem Graeca vox inde accepta est, quod quasi porrecta manu quis extrahatur ex foveâ, aut prostratus erigatur; ad quem modum, Latinam vocem interpretis, sursum ad se accipere. *Suscipit* ergo, id est, delapsam in malorum foveam extraxit, prostratum malsaque obrutum erexit, adjuvit, liberavit. Collapsus erat populi Israelitici status, regnum ab alienigenâ occupabatur, sacerdotes et primores, neglecta salute populi, non nisi suis studebant commolis, erant denique populi vexati et jacentes sicut oves non habentes pastorem (Matth. 9, v. 36), variis affecti afflictique et corporis et animi malis. Ex his extraxit et liberavit eos Dominus: nec tantum extraxit, verum etiam confirmavit ac fulcivit, ne in eadem mala relaberentur, quemadmodum solent nutrices pueros suos porrecti aut suppositi manu sustentare ac retinere ne cadant. Nam et hoc significari superioribus vocibus Graeca ac Latina, declarant alia Hebraica verba, quae alibi illis respondent: *sahad,* Psal. 17, v. 56; *samach,* Psal. 3, v. 6; et signanter *tamach,* Psal. 40, v. 15; et Isaiæ 44, v. 10; nam ad hunc Isaiæ locum videtur Virgo alludere; sic enim illic legis v. 8 et seqq. *Et tu Israel, serve meus, Jacob quem elegi, semen Abraham amici mei, in quo apprehendi te, etc.; et dixi tibi: Servus meus es tu, elegi te, etc. confortavi te, et auxilia sum tibi, et suscepit te dextera justi mei, seu, ut ali vertunt, justitia mea.* Intelligit autem Virgo quod nunc denuò Dominus populum suum, quemadmodum

tiam cum sola cognitione legis sibi datae sufficere, quasi non indigentes Christi auxilio, ad redemptionem, dimisit INANES, quales videlicet erant. Cujus prophetae veritatem in effectibus suis nunc conspicimus, et ad divini sui iudicii profunditatem merito contremi-

frequenter antea, suscepit atque adjuverit et è malis liberaverit, idque quam unquam antea perfectius; è quò Verbum suum carne vestiverit in ipsius utero, è quò Christum in mundum miserit, tanquam manu dextera extensa. Et quidem nondum Christus populum liberaverat; sed quia factum jam erat certum fundamentum successurae deinde liberationis et adfuturæ divinae opulationis, adeoque opus inchoatum; Christi enim incarnatio, initium fuit ejus operis quo Deus salutem populo parare statuerat; loquitur de re proximè consecuturâ tanquam de confecta. Ceteroqui, si verbum Latinum suscipiendi, proprie liceat accipere, eo ipso Deus quo Christi operatus est incarnationem, suscepit Israellem è malis liberandum, erigendum, adjuvandum, fovendum, amplificandum, et perficiendum; nec tantum animum adiecit, sed et manum admovit ad opus.

ISRAEL, quarti casus est, Israellem, quod est, Israeliticum populum, populum ex Israele aliâ dicto Jacob oriundum. Loquitur autem inprimis Virgo de populo sui temporis, et Israel carnali, ad quem primum Christus ipse se missum fatur, Matth. 15, v. 24, et ex quo, quod ait Titus, *multae myriades in Christum crediderunt, credentesque salutem consecuti sunt.*

PERCUM SUUM; *περδὴ;* ambiguum est ad filium et servum; et quantum Israel etiam filius Dei vocetur, Exodi 4, v. 22, Osee 11, v. 1; potius tamen servum hic oportet intelligere, prout Syrus vertit, et est in illo Isaiæ loco: sed servum in familiam assumptum, agnoscendum colentemque Dominum, et quasi adoptatum in filium. Sic enim consuevit Deus Israellem in sacris Litteris vocare servum suum, tanquam peculiariter adamatum, ad distinctionem gentium, Deum non agnoscitum, tamen subiecturam.

RECORDATUS. Ita Ecclesiasticus usus, quem legendi modum, utpote commodiorem, ex D. Hieronymi emendatione profectum, arbitratur Zegerus. Nam manuscriptorum antiquorum pleraque, pro *recordatus*, scribunt *memorari*, quo modo ad verbum vertas ex Graeco; id est, ut recordari sui memorem esse se declararet. Syrus, et *recordatus* est.

MISERICORDIAE, beneficae, benedictionis, salutis ejus ob longam moram videri poterat oblitus. Salsus

scimus. Nam in omni populo et ætate eadem potentibus sui superbis et humilibus, eadem esurientibus et divitiibus semper accidit.

VERS. 34. — **SUSCEPIT ISRAEL PERCUM SUUM,** id est, Israellem filium suum, qui à primâ istius populi apote populis Dei fuit, quasi suppositi manu suscitavit et erexit, cùm prostratus miseris jaceret. Hanc enim vim habet verbum *suscipendi* in Scripturis. **RECORDATUS MISERICORDIAE SÆC,** ejus propter longam subveniendi moram quasi oblitus videbatur. Nam Deus recordari dicitur, cùm postquam ita se gessit, ac si nostri oblitus esset, tandem subvenit. Haec autem misericordia duo respicit: primò salutem, quam per Christi incarnationem Judaicis, tunc temporis viventibus, attulit; nam, ut Leo, serm. 1 de Jejunio decimi mensis, causa reparationis nostrae non est nisi misericordia Dei; secundò, salutem, quam Israellem, per multa secula abjecto, tandem circa mundi finem allaturus est, ut ita B. Virgo perseveret in prophetandis

per Christum promissa, vocatur misericordia, quia gratis promissa fuit, praeter hominum meritum, Deo miserente. Quare D. Leo, serm. 1 de Jejunio decimi mensis: *Causa reparationis nostrae, non est nisi misericordia Dei.*

SÆC non additur Graecè.

VERS. 35. — **SICUT LOCUTUS EST AD PATRES NOSTROS.** Haec verba includunt sicut notis parentheses.

SICUT, scilicet, usurum se misericordiâ erga Abraham et semen ejus, misso Christo.

LOCUTUS EST, olim, longè ante praedixit.

AD PATRES NOSTROS, avos, majores nostros, Abraham, scilicet, Isaac, Jacob, Davidem, et prophetas; his enim locutus Deus, salutem per Christum promissit Abraham ac semini ejus. Non ergo, inquit, fortuito casuve haec geruntur: sed hoc nunc praestatur, quod olim praedictum fuerat patribus nostris.

ABRAHAM, datus casus est ex τὸ ἀβραάμ, sicut is qui sequitur *semini.* Jungendi sunt autem hic dativi, verbis versùs praecedentis: *Recordatus misericordiae suae Abraham et semini ejus;* quod est, erga Abraham et semen ejus, vel Abraham et semini ejus promissae, exhibendae ac praestandae. Videtur Virgo imitari illud Psal. 97, v. 3: *Recordatus est misericordiae suae et veritatis suae domui Israel,* quod est, erga domum Israel, vel promissae domui Israel.

ET SEMINI, id est, filius, negotium ac posterus ejus, nempe Israelii; sic enim gloriantur Judaei Joan. 8, v. 35: *Semen Abraham sumus.* Quia primò Abraham, vocato ac constituto patre multarum gentium, facta est promissio misericordiae, benedictionis ac salutis, per Christum, idcirco ipse nominatur tanquam caput; quia verò non ipsi soli facta est ac promissio, sed et posteris ejus, idcirco additur, et *semini* ejus. Est ergo sensus, Dominum extremo hoc tempore, misso in carnem Christo, opem ferre Israelii prostrato ac dejecto, ut memorem se ostendat veteris sui erga Abraham ejusque posteris misericordiae ac benevolentiae, reipsâ eam exhibens atque exercens, quemadmodum se facturum Patribus ac prophetis olim praedixerat.

IN SECUA, in seculum, in aevum, id est, in aeternum. Syrus, *leholum,* in seculum. Hoc quidam jungunt

rebus futuris. Recordatus est autem istius misericordiae suae.

VERS. 35. — **SICUT LOCUTUS EST,** hoc est, misericordiae promissae, sive quam promissit, quae solet in Scripturis vocari Veritas, ut patet ad Rom. 15, v. 8. Unde Ps. 97: *Recordatus est misericordiae suae et veritatis suae domui Israel;* quia misericordia, quae secundum promissam conceditur, fit veritas. Itaque recordatus est illius misericordiae, sicut locutus est ac promissit, AD PATRES NOSTROS, id est, patribus nostris (nam et Graecum et Latinum verbum utrumque casum regit; et hujusmodi casuum enallage seu permutatio non inusitata est Hebraeis, ut Ps. 102, versu 18) videlicet Abrahamo (est enim datus) et *semini*, seu posteris, ejus, Israelitis, per multa secula; nam utraque salus, per diversos prophetas praenuntiata et promissa fuit. Posset tamen illud, ABRAHAM ET SEMINI, ET SEMINI, referri ad *recordatus*, etc., ut sensus sit, quòd memor fuerit misericordiae, Abrahamo et posteris ejus, qui usque

verbo, *recordatus*, quo significetur nunquam oblitus; quidam nomini *miseri cordiae*, ut significetur misericordia aeterna; quidam *semini*, ut significetur semen aeternum, quod ut nunquam deficiat, ita non ad certum usque gradum duntaxat, sed in infinitum sensurum sit misericordiam Domini. Praestet fortasse per se accipere *in secula*, quò significetur, ea omnia aeterna esse, quae hoc hymno hactenus sunt expressa; positum pro eo quod frequenter in Psalmis occurrit, et aliquoties in hymno ipsius Habacuc, *Seta*: quo etiam psalmi quidam, nominatim tertius et viciesimus tertius clauduntur. Id post Aquilam et Editiones quintam ac sextam, D. Hieronymus transfert *semper*; docetque epistola 138, ad Marcellam, eo significari, sempiterna esse quae dicta sunt; denique ut quae scripta sunt roborentur, apponi ad finem instar *amen* aut *in sempiternum*. Favent Hebraei, de quibus Generardus enarrans Psalmum tertium scribit: « R. Kimhi tradit, esse vocis, deinde mentis, ad considerandam sententiam elevanda; notulam, Talmudistae, Chaldaeus, Hieronymus, Aquila, genus asseverandi, quo iam dicta aeterna esse pronuntientur, in aeternum, « in secula, semper. R. Abraham, affirmationem ad confirmanda superiora, verè, profectò, ita est, quod *hodie* Judaei ferè in suis precibus sequuntur. » Haec Generardus. Cum ergo variè admodum de hoc postremo termino, *in secula*, tractatores sentiant, nec satis sciunt quò commodè referre aut cui aptè iungere, verisimile fit per se accipiendum esse, positum pro *Seta*, ad modum *Amen*, quo ita claudit Virgo canticum suum, ut significet elevandam esse mentem ad attentam considerationem eorum quae dicta sunt, ut quae vera non solum, sed et aeterna sint, tangentia salutem humani generis aeternam; ut verè se res habet.

VERS. 56. — CUM ILLA, Elisabeth cognata suà, serviens seniori ac partui proximae, et amicis obsequiis sanctisque colloquiis sublevans. Non dubium quin unicè sanctèque amarent se mutuò, cognoscentes mysteria quae in ipsis latebant, et communi congratulatione sese in divinis laudibus exercuerint. Felix conventio, et magnis divinae gratiae splendoribus illustrata, quae matrem istae gloriosae, uteris suis ferentes salutis nostrae primordia, ita familiariter ac sanctè inter se exultantur primùm, deinde et egerunt. Unde Origenes scribit in hunc locum, eumque imitatus Ambrosius: *Quomodo peccatum capit à muliere; sic et principium salutis à mulieribus habuit exordium.*

QUASI, circiter, plus minùs.

MENSIBUS TRIBUS, menses tres, continuos scilicet;

in finem seculi duraturi sunt, exhibende; ita ut illa verba sicut locutus est ad patres nostros, per parenthesis inserta legantur.

VERS. 56. — MANSIT AUTEM MARIA CUM ILLA, officii, obsequii et pietatis causà, ut Ambr., tum hic, tum lib. 2 de Virginitate. Addit etiam, causà profectus tanti vatis, quod et Orig. notat; qui significare videntur usum rationis Joanni in utero permansisse, ut qui primo ingressus exultaverat, ad praesentiam virginis paulatim proficeret. Unde et illa verba Zachariae: *Tu,*

non alio interim excurrrens aut divertens. Mansit autem, *per voluntatem videlicet sponsi*, ait Euthymius: « Joseph enim Zachariam et Elisabeth sanctos esse sciebat, et animo beatissimo Virginem eis tradidit, non solum quia cognati ejus erant, verum etiam quia irreprehensibiles. » Haec Euthymius. Nec est dubitandum quin desideràrit Elisabeth, ut dicitur maneret Maria quò frui posset benedictione, quò Obbededum, de quo 2 Reg. 6, v. 11, 12: *Habitavit Arca Domini in domo Obbededum Geihai tribus mensibus: et benedixit Dominus Obbededum, et omnem domum ejus, etc., et omnia ejus, propter Arcam Dei.* Quàm similis Arca Domini, Maria Domino gravis! imò quanto major! Dubitari ergo non potest, quin propter cohabitationem illius, magis magisque Deus benedixerit Elisabethae, omnique domi ejus, ac notanter marito et filio. Id certè sentiunt Origenes et Ambrosius, quorum hic scribit: « Non sola familiaritatis est causa, quò dicitur mansit, sed etiam tanti vatis profectus. Nam si primo ingressu, tantus profectus exstitit, ut ad salutationem Mariae exsultaret infans in utero, repletur Spiritu sancto mater infans; quantum putamus, usu tantè temporis, sanctae Mariae addidisse praesentiam!» Meminit autem trium mensium evangelista, ut significet Mariam interfuisse partui Elisabethae, quem intra tres illos menses accidere necesse erat. Nuntium de Elisabethae praegnatione cum acciperet Maria per angelum, mensis à conceptu Elisabeth sextus agebatur non solum, sed et finiebatur, quò docuimus supra, v. 26. Antequàm Maria pervenit domum Elisabeth, finitus fuit mensis sextus: nec enim statim se itineri accinxit Maria, nec uno die confecti iter, quò ostendimus supra, v. 39. Quocirca cum tribus plus minùs mensibus manserit apud cognatam, adfuit ejus partui, etiamsi partus nono demùm mense finito accideret, qui consuevit nono mense labente, quibusdam citius, quibusdam tardiùs, obvenire. Quare Ambrosius: *Tandem, inquit, mansit Maria, quamdiù Elisabeth pariendi tempus impletet.* Et quae quaso, vel charitas, vel civilitas fuisset Virginis, discedere instante partu, cum maxime omnium opus esset amicarum praesentia et auxilio? Imò verò, quod abortiret, ex compositio Virgo expectavit partum, sive pariendi actui interfuerit (quod non dedecbat eam, quae ita virgo erat, ut etiam uxor et quidem praegnans, brevique etiam ipsa partura) sive non; non tantum ut ad similem suum partum instrueretur, quantum ut admirandae rei eventum spectaret, quò ait Titus; ut divinae gratiae spectaculo fruereetur, quae ipsi proposita ab angelo fuerat ad fidei augmentum; ut videret, exsultaretur, mani-

per, propheta Altissimi; eum intellexisse voluit. Quasi mensibus tribus, id est, ferè mensibus tribus: quò probabiliter significari voluit Theophyl., Euthymius, et Niceph. lib. 1, c. 8, Virginem ante partum Elisabeth recessisse, cui, sive causà decetiae, sive disciplinae virginis sciendae interesse noluerit. Suae dicit hanc sententiam, quòd statim à discessu ejus subjungatur, impletum esse Elisabeth tempus pariendi, et quòd legitima natiuitas ferè decimi mensis ingressus sit, ut loquitur Tertull., lib. de Anima, cap. 37,

hus tractaret, gremio exiret, puerulum illum, ab angelo sibi indicatum, ex utero matris sanctum, qui ad primam ipsius salutationem in matris utero exactum, qui futurus erat Propheta ac praecursor Messiae, ipsius Virginis utero clausi, de quo denique intellexerat Virgo ea omnia quae angelus supra, v. 15 et seq., Zachariae nuntiaverat. Quam ob rem V. Beda: *Tandem mansit Maria, inquit, donec Elisabeth partus tempore completo, praecursoris Domini sui, propter quam maxime venerat, natiuitatem videret.* Procurata est autem et à divina providentià hæc trimestris mansio, ut faciliùs crederetur virginis Mariae, cum foret divulganda, ut quae tribus primis nuptiarum mensibus abfuisset à marito, domi cognatae, matronae honestissimae, idque causà idonea, ut cognatae vetulae ac gravis et proxima partui adesset.

Er, deinde, REVERSA EST. Nec enim congruebat, postquam cognata feliciter peperisset, neque deceret illi multarum adventantium congratulationis causà, cum auxiliis, tum solatia, ut diutius abesset à marito, ne hominum subiret calumniam, tantum quae divortium fecisset. *Reversa est* autem ut venerat, id est, comitata, non tantum societate sancta, sed et angelis caelestibus; miro perfusa gaudio, toto illo in itinere.

IN DOMUM SUAM, rectè, non hærens in vià: partum sui similiter filii expectatura. Illic postquam diebus aliquot fuisset, observata à Josepho esse gravida, et caetera consecuta, quae à Mathæo narrantur cap. 1, v. 18, et seq.

VERS. 57. — ELISABETH AUTEM, interea dum Maria maneret cum eà. Non enim intelligas, postquam Maria reversa est in domum suam; nam hoc interjicit evangelista, eà solè de causà, ut Mariae historiam abolveret.

IMPLETUM EST, advenit, adfuit, *factum est* ait Syrus; nec enim ante tempus peperit seu abortavit.

TEMPUS, legitimum ac naturale, quò fructus maturus niteretur exire utero, labente nimirum nono mense à conceptu.

ET PEPERIT FELICITER FILIUM. *Octavo kalendas Julias, sicut tradit Ecclesia*, ait Augustinus enarrans Psal. 152. Idque juxta promissionem Dei per angelum supra, v. 15: *Uxor tua Elisabeth pariet tibi filium.*

VERS. 58. — COGNATI, consanguinei et affines.

intellige, saltem inchoati. Quamvis non desint, maxime recentiores, qui Virginem partui interfuisse putant.

VERS. 57. — ELISABETH AUTEM IMPLETUM EST TEMPUS PARIENDI, postquam scilicet Maria discessisset. Impletum autem illa temporis, quae etiam infra tribuitur B. Virgini, significat, legitimo naturalique tempore peperisse decimo scilicet mense, quò et virgo peperit et proinde sine abortu aut intempestivo partu.

VERS. 58. — ET AUDIERUNT VICINI, QUIA MAGNIFICAVIT, id est, quòd magnificasset seu magnam fecisset, DOMINUS MISERICORDIAM SUAM CUM ILLA, sterili et effecta non solum conceptum, sed et felicem partum dando. ET CONGRATULABANTUR EI. Graecè *congaudebant*, ut in-

Syrus periphrasi suae linguae dicit, *filii cognationis.*

EVMS referitur ad Elisabeth, non ad Zachariam, quamvis utriusque intelligantur cognati, non minùs quam vicini; nam cognati mariti, sunt et uxoris cognati.

QUIA, quòd, MAGNIFICAVIT MISERICORDIAM SUAM; magnam esse fecit misericordiam suam, magnam praestitit misericordiam, magnificà ac singulari erga eam usus est misericordià, id est, praerolo eam beneficio affectit. Sicut Loth liberatus è Sodomis, Gen. 19, v. 19, ait ad angelum *vattigdel hasdecha*, magnificasti misericordiam tuam, magno beneficio affectit me; nam *hesed* misericordiam et beneficium significat, quò diximus supra v. 50. Syrus utitur voce *hannoo*, quae significat gratiam. Insigne Dei Graecè beneficium seu misericordia erat, quòd ei quae hactenus erat et audiebatur sterili, concessisset in se neque, concipere non solum, sed et feliciter parere filium, eumque maximae expectationis, patri adhibiti divina visione promissum; constabat enim palam, mutum effectum fuisse patrem ex visione divina.

CONGRATULABANTUR EI, congaudebant ei, scilicet Elisabeth. Illa gaudebat, mater effecta divinitus promissis ac dati filii; gaudebant et amici, aumque sui gaudium verbis aliisque signis apud eam testabantur, quòd est, gratulabantur. Sic solet charitas congaudere gaudentibus, Rom. 12, v. 15; alienum bonum, ducens suum. Atque hæc ratione et hoc perfectum est, quòd angelus supra v. 14, praedixerat, *multi in natiuitate ejus gaudentur*, gratiam secuturæ in puro virtutis, exultatione vicinorum praeguarante, quòd D. Ambrosius ait. Neminem porrò commemorat evangelista gratulatum fuisse Zachariae, quia surdus cum esset et mutus, indoneus erat quicum ageretur, quamquam multibus aliisque hujusmodi mutis signis, poterit ei gratulatio exhiberi.

VERS. 59. — IN DIE OCTAVO, à partu; is enim dies lege praescriptus erat ad circumcisionem, Gen. 17, v. 12: *Infans octo dierum circumcidetur in vobis.* Levit. 12, v. 3: *Die octavo circumcidetur infantulus.*

VERS. 59. — ET FACTUM EST DIE OCTAVO, à partu, juxta legem, Genes. 17, v. 12, quò octavo die Augustinus, significatum voluit quòd nos per Christi resurrectionem, quae post septimum sabbati diem, octavo die contigit, spiritualiter à vitis carnis et omni corruptione circumcidimur. VENERUNT, scilicet amici circumcidere fuerunt. Unde intelligis circumcisionem tunc solemnem fuisse, ut non huiusmodi. Venisse autem non in synagogam, sed in domum Zachariae, suadet Elisabethae puerperae praesentia. Nam quamvis Judaei nunc circumcidi in synagoga, exempla tamen Scripturae probant, tum domi, tum alio quovis opportuno loco facillatam. ET VOCABANT EUM, seu vocare vo-

dicit impletum, quòd vers. 44, angelus praedixerat. VERS. 59. — ET FACTUM EST DIE OCTAVO, à partu, juxta legem, Genes. 17, v. 12, quò octavo die Augustinus, significatum voluit quòd nos per Christi resurrectionem, quae post septimum sabbati diem, octavo die contigit, spiritualiter à vitis carnis et omni corruptione circumcidimur. VENERUNT, scilicet amici circumcidere fuerunt. Unde intelligis circumcisionem tunc solemnem fuisse, ut non huiusmodi. Venisse autem non in synagogam, sed in domum Zachariae, suadet Elisabethae puerperae praesentia. Nam quamvis Judaei nunc circumcidi in synagoga, exempla tamen Scripturae probant, tum domi, tum alio quovis opportuno loco facillatam. ET VOCABANT EUM, seu vocare vo-